

BUKU MPO NA

Libateli na Makambo ya Koniokola mpe Kotungisa

Ebimisami na

Biro ya Misala ya Batribinale ya
Eteni ya Kosambisa ya Maine

Sanza ya motoba 2018

BAFORMULAIRE YA TRIBINALE

Okoki kozwa baformulaire oyo na Internet na site Internet ya eteni ya kosambisa na www.courts.maine.gov/fees_forms. Okoki kozwa baformulaire oyo ya papie ya ofele na Biro nyonso ya Greffier ya Tribinale ya Etuka.

Mpo na kofungola likambo moko ya Libateli mpo na Koniokola to Libateli mpo na Kotungisama, tondisa formulaire

- PA-001 *Likambo ya Kofunda mpo na Kozwa Libateli na Koniokola* (mofundi) **TO**
- PA-006 *Likambo na yo ya Kofunda ya Kosenga Libateli mpo na Kotungisama* (mofundi).

Baformulaire ya kosalela mpo na Libateli mpo na Koniokola mpe Libateli mpo na Kotungisama:

- PA-017 *Likebisi ya Tina mpo na Mofundi* (mofundi) (mbeba monene ya koloba makambo ya lokuta) (esengami).
- PA-005 *Basango ya Misala ya Libateli* (mofundi) (esalisaka bampolisi na koyeba esika moto bafundi azali mpe na kopesa ye mokanda mpo ayeba likambo oyo) (esengami).
- PA-015 *Ndai mpo na Kobomba Adresi /Nimero ya Telefone* (mofundi) (bomba bansango sekele mpo na makambo ya libateli) (soki olingi).

BAFORMULAIRE MOSUSU

- FM-050 *Ndai mpo na Lisalisi ya Mwana* (na likambo ya Libateli mpo na Koniokola, soki bato yango mibale bazali na bana mike oyo babota elongo mpe bazwa te bibongiseli ya kosalisa bana).
- PA-012 *Likanisi ya Mofundi ya Kolongola Efundeli Liboso ya Kosamba* (mofundi).
- PA-013 *Likanisi mpo na Kokomisa Molai Etinda ya Libateli* (mofundi).
- PA-022 *Likanisi ya Mofundi ya Kobongola/Likanisi ya Kosilisa Etinda ya Libateli Liboso ya Kosambisa* (mofundi).
- PA-010 *Likanisi ya Moto Bafundi mpo na Kosukisa Etinda ya Libateli ya Ntango Mokuse to Kobongola/Kobongisa* (kotia mpe Ndai na kati) (moto bafundi).
- CR-CV-199 *Liyebisi ya Mbongwana ya Adrese* (mofundi mpe/to moto bafundi, soki ezali ntina).

MITUNA ETALI MAMBI YA LIBATELI: TANGA BUKU MOBIMBA

Nasengeli kofunda makambo ya ndenge nini?

Soki yo na moto ofundi bozali to bozalaki kotalana mpo na libala to bazali to bozalaki kofanda elongo, okoki kofunda mpo na likambo ya Libateli mpo na Koniokola.

Mpo na kofunda mpo na Libateli na maye matali Kotungisama, ezali na ntina te bozala na boyokani ya kala.

Ezali na mbongo nasengeli kofuta mpo na kofunda likambo moko?

Libateli mpo na Koniokola-kofunda ezali ya ofele.

Libateli mpo na kotungisa-ekoki kosenga mbongo mpo na kofunda to te. Tala Eteni B.6 mpo na koyeba makambo mingi. Biro ya greffier ekoyebisa yo mbongo ya kofuta mpo na kofunda. Okoki kosenga tribinale elongolela yo mbongo wana soki okokoka te kofuta yango.

Baformulaire to bansango nini nasengeli kotondisa?

Tala liste ya baformulaire oyo osengeli kotondisa mpe oyo okoki kotondisa soki olingi na poso ya kati ya buku oyo.

Nakoki kozwa etinda ya libateli kaka sikoyo (kozanga koyebisa liboso moto oyo nafundi)?

Mbala mosusu, soki zuzi azali wana mpo na kotalela *Likambo ya Kofunda* mpe soki zuzi amoni ete bilembeteli opesi ezali kosenga ozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse. Greffier akoyebisa yo ntango oyo zuzi akotalela lisengi na yo ya etinda ya ntango mokuse.

Soki zuzi moko amoni ete etinda ya ntango mokuse esengeli te kopesama, okoki kozwa ekateli ya kozela lisambisi to ya kolongola efundeli (ozali na likoki ya kofunda yango lisusu). Biro ya greffier ekoyebisa yo mpe moto ofundi date ya lisambisi.

Ntango nini ngai na moto nafundi tosengeli kozonga na tribinale mpo na lisambisi ya suka?

Libateli mpo na Koniokola: lisambisi esalamaka na eleko ya mikolo 21.

Libateli mpo na Kotungisa: lisambisi esalemaka noki-noki, kasi mbala mosusu ekosalema te na eleko ya mikolo 21.

MAKAMBO MAZALI NA KATI

MITUNA ETALI MAMBI YA LIBATELI: TANGA BUKU MOBIMBA	1
MAKAMBO MAZALI NA KATI.....	2
MALOPA YA EBANDELI	5
ETENI A — <i>Libateli na maye matali koniokola</i>	7
1. Koniokola ezali nini?	7
2. Nani akoki kosenga libateli ya tribinale mpo na likambo etali koniokola (kozala mofundi)?	8
3. Nani bakoki kofunda na maye matali libateli mpo na koniokola?.....	8
4. Ndenge nini kobandisa likambo ya libateli mpo na koniokola?.....	9
5. Mofundi asengeli kokende na Tribinale ya Etuka nini?.....	9
6. Mbongo.....	10
7. Makanisi mpo na kotondisa Efundeli	10
8. Ndenge ya kosala makambo mpo na kozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse	11
9. Bakoki kopekisa moto oyo bafundi na kozala to kozwa mandoki ya makasi to masasi.....	12
10. Kopesa mikanda na moto bafundi	13
11. Ntango nini basalaka lisambisi ya suka mpo na likambo ya libateli mpo na koniokola?.....	14
12. Bantomo mpe mikumba ya moto bafundi na likambo etali libateli mpo na koniokola, Bantomo na yo lokola moto bafundi	14
13. Soki etinda ya libateli ya ntango mokuse epekisi moto bafundi na kozala na bisaleli ya likama	16
14. Makambo ya kobosana te liboso ya lisambisi ya suka	16
15. Etinda ya boyokani (kozanga kosambisa).....	17
16. Nini esalemaka na lisambisi ya suka?	17
17. Lisalisi nini bakoki kokotisa na etinda ya libateli na maye matali koniokola?.....	19
18. Etinda mpo na libateli ya suka na maye matali koniokola moto esalaka mbula boni?	20
19. Bongo soki moto bafundi abuki mobeko ya etinda?	21
20. Kobongola to kosukisa etinda ya libateli ya suka.....	21
21. Soki mofundi alingi bakomisa molai etinda ya libateli.....	21

22. Etinda ya libateli na maye matali koniokola moto oyo ezwamaki na tribunale ya etuka mosusu	22
ETENI B — <i>Libateli na Kotungisama ya ndenge nyonso</i>	23
1. Kotungisa ezali nini?	23
2. Nani akoki kosenga libateli ya tribunale mpo na likambo etali kotungisama?	23
3. Nani bakoki kofunda na maye matali kosenga libateli mpo na kotungisama?	23
4. Ndenge nini kobandisa likambo ya libateli mpo na kotungisama? Kozwa likebisi ya “kotika kotungisama” oyo epesami na bapolisi	23
5. Mofundi asengeli kokende na Tribunale ya Etuka nini?	24
6. Mbongo	24
7. Makanisi mpo na kotondisa Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda	24
8. Mofundi akoki kozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse mpo na kotungisama?	24
9. Ntango nini basalaka lisambisi ya suka mpo na libateli na maye matali kotungisama?	25
10. Kopesa mikanda na moto bafundi	25
11. Bantomo mpe mikumba ya moto bafundi oyo azali na libateli na maye matali kotungisama	26
12. Kosala manaka ya bokutani na likambo etali libateli mpo na kotungisama	26
13. Bitinda ezwami na boyokani (kozanga kosambisa)	26
14. Nini esalemaka na lisambisi ya suka?	27
15. Lisalisi nini bakoki kokotisa na etinda ya libateli na maye matali kotungisama?	27
16. Libateli mpo na etinda ya kotungisa ekoki kosala mbula boni?	28
17. Bongo soki moto bafundi abuki mobeko etali etinda ya libateli na maye matali kotungisama?	28
18. Kobongola to kokomisa molai etinda ya libateli na maye matali kotungisama to kobundisa	28
19. Bitinda ya libateli na maye matali kotungisama oyo babimisi na etuka mosusu	28
KOLIMBOLA MALOBA YA NTINA	29
BOBAKISI A — Batribinale ya Bituka	35

BOBAKISI B — Sheriffs' Offices	38
BOBAKISI C — Basango ya Ntina	40

Likebisi ya Ntina

Makambo ya ntina etali likambo na yo ezali na malako, mibeko, mpe bitinda ya leta. Oyo ezali kaka buku.

Mpona boyeba kaka

MALOPA YA EBANDELI

Buku oyo ezali kolimbola ndenge ya **kotondisa mokanda** mpo na kosenga **etinda** ya libateli ya ntango mokuse to ya suka na tribunale na maye matali **koniokola** to kozwa libateli na maye matali kotungisama. Mobeko ya Maine epesaka bato oyo baniokolaka na ndako to na eleko ya kotalana mpo na libala, **bato oyo balukaka kosangisa na bango nzoto na makasi, bato oyo balandelaka-landelaka**, to baoyo batungisaka (**bafundi**) libaku ya kozwa libateli ya mokuse to ya ntango molai.

Koniokola ekoki kozala kotinda **bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto** na mokano ya kotungisa, koniokola, to kobangisa, to komikitisa na **boombo ya kosangisa nzoto**, mpe koniokola ya lolenge misusu. Tala Eteni A.1.

Bato oyo bafundi bango ete bazali koniokola bato, bazali koluka kosangisa nzoto na makasi, bazali kolandela-landela bato, to bazali kotungisa bango (**bato oyo bafundi**) bakoki koboya efundeli moko. Buku oyo ezali na bansango mpo na bafundi mpe bato oyo bafundi bango (**bato**).

NDENGE NINI MIBEKO EKESENI?

Mibeko mitali libateli na maye matali koniokola mpe na maye matali kotungisama ekeseni na makambo mingi. Atako nyonso mibale ezali mibeko ya basivile mpe batalelaka yango ndenge moko na tribunale, mobeko na mobeko ezali na makambo oyo esengaka. Eteni A ya buku oyo ezali kolimbola libateli na maye matali koniokola; Eteni B ezali kolobela libateli na maye matali kotungisama. Ntango mosusu babengaka mibeko oyo nyonso “mibeko ya libateli.”

Bokoki kozwa mibeko ya libateli na Mibeko ya Sika ya Maine na: Mutu ya Likambo 19-A, Biteni 4001-4014 (libateli na maye matali koniokola);

Mutu ya Likambo 5, Biteni 4651-4661 (libateli na maye matali kotungisama); mpe

Mutu ya Likambo 17 mpe 17-A (biteni ya mibeko ya Mbega Monene elobelami na Mutu ya Likambo 19-A mpe Mutu ya Likambo 5).

Mibeko ya Sika ya Maine ezwami na Internet na: www.mainelegislature.org/legis/statutes. Mibeko oyo ezali na elobeli ya

bato ya mibeko mpe masengami oyo zuzi asalelaka ntango azali kozwa ekateli na likambo moko etali mibeko ya libateli.

KOSALELA BAFORMULAIRE YA TRIBINALE

Tribinale ya Etuka ya Maine ezali na baformulaire oyo osengeli kosalela na makambo ya libateli. Greffier ya tribinale ya etuka akopesa yo bakopi ya baformulaire oyo osengeli kotondisa mpe kopesa biyano na mituna ya ntina. Bagreffier bakoki kosalisa yo te na kopona baformulaire oyo okosalela to koyebisa yo makambo oyo okokoma na baformulaire wana. Bagreffier mpe basali ya tribinale bazali te na lotomo ya kopesa toli na makambo ya mibeko.

Okoki kotondisa baformulaire mingi na nzela ya ordnatere mpe na sima koniata yango na imprimante. Okoki mpe kotondisa baformulaire wana na maboko.

Soki ozali te na ordnatere to imprimante, okoki kokende na biblioteke moko ya bato nyonso oyo ezali na imprimante mpe kosenga mosali na yango asalisa yo na kozwa baformulaire, to okoki kosalela ordnatere mpe imprimante ya esika mosusu. Okoki kozwa liste ya babiblioteke ya bato nyonso na: www.maine.gov/msl/libs/directories/public.

Okoki kozwa baformulaire oyo ezali na Internet mpo na bafundi mpe bato oyo bafundi bango na: www.courts.maine.gov/fees_forms/forms/index.shtml#pa.

Okoki mpe kozwa liste ya baformulaire ya makambo ya libateli na maye matali koniokola mpe libateli na maye matali kotungisama mpo na bafundi mpe bato oyo bafundi bango na poso ya kati ya buku oyo mpe na lokasa elandi.

BUKU OYO EZA KAKA PO NA KOSALISA BINO NA KOYEBA

Kokende na tribinale, mingimingi soki ozali te na zuzi molobeli, ekoki kotungisa makasi mpe kozala mokakatano. Bakomaki buku oyo mpo na kosalisa bato oyo bazali te na bato ya kosalisa bango na makambo matali libateli. Mpo na kotanga buku oyo malamumu, tolobeli na mokuse biteni mosusu ya malako, mibeko, to bitinda ya leta oyo ezali ntina.

Ntango buku ezali kolobela makambo oyo mofundi to moto bafundi asengeli kosala to kosala te, ntango mosusu balobi “a” to “ye.” “A” to “Ye” ekoki kolobela moto nyonso na kotalela eteni ya buku oyo ozali kotanga.

Ata tosali makasi penza mpo bansango ezali sikisiki mpe polele, tosengeli boyeba ete elobeli ya malako mpe ya mibeko mosusu ezali ntina mingi koleka. Soki kozanga boyokani ezali kati ya mobeko mpe buku oyo, tosengeli kosalela mobeko.

Lisusu, buku ezali kolimbola *makambo* ya ntina mpe masengami ya ntina ya mibeko oyo tosalelaka. Ekateli ya tribunale na likambo mokomoko ekotalela makambo oyo esalemaki mpe ndenge esalemaki.

Totie mwa bandimola ya maloba ya mibeko na suka ya buku oyo. Maloba oyo ezali na **moindo makasi** elimbolami na eteni oyo.

MALoba YA SUKA NA MAYE MATALI KOTONDISALIKAMBO NYONSO NA TRIBINALE

Likambo ya libateli na maye matali koniokola to kotungisa, lokola makambo nyonso mosusu, esengeli kobandisama kaka soki esengi penza ete tribunale etalela yango mpo na kobatela moto to eloko oyo balingi basala yango mabe. Ntango ozali kotia maboko na formulaire ya tribunale to **ndai**, ozali komonisa ete makambo oyo okomi na mokanda ezali solo penza na kotalela oyo oyebi, oyokaki, mpe ozali kondima. Mibeko ya tribunale elobi ete moto nyonso oyo alobi lokuta na nko nyonso na mokanda to na formulaire ya tribunale, to na ntango ya kosambisa, bakoki kofutisa ye lomande, ndakisa mbongo ya zuzi molobeli, oyo moto oyo bazali kosamba na ye afutaki.

Kokosa na se ya ndai ntango ozali kotondisa mokanda ya tribunale to ntango bazali kosambisa yo, ezali mpe mbeba monene. Lisusu, moboti oyo azali kosalela likambo ya libateli mabe mpo na kozwa litomba na likambo ya koboma libala to ya **kozwa libateli ya mwana** tribunale ekoki kotalela ye na likambo ya koboma libala to ya kozwa libateli ya mwana ntango bazali kotalela bantomo mpe mikumba ya baboti.

ETENI A — *Libateli na maye matali koniokola*

1. Koniokola ezali nini?

- Komeka kozokisa to kozokisa to kosimba moto na ndenge ya kosala mabe, etali mpe koluka kosangisa nzoto na makasi;
- Komeka kotia to kotia moto mosusu na bobangi ete okoki kozokisa ye na kolengisaka ye, kotungisa ye to komonisa ye bwale;

- Kotinda moto na makasi, na kobangisaka to na kolengisaka mpo asala eloko moko oyo azali na lotomo to makoki ya kosala to ya koboya kosala;
- Kopekisa moto na nko nyonso ete asala muvema to atambola kozanga kosenga ye ete andima;
- Koyebisa moto likambo moko ya mabe ya kosala, to kopusa ye na kosala, mobulu monene oyo ezali kotia bomoi ya moto na likama;
- Mbala na mbala, mpe kozanga ntina ya solo, kolanda mofundi to kozala na ndako na ye, na eteyelo na ye, na mombongo na ye, to na mosala na ye to pene ya bisika oyo;
- Na boyebi nyonso, mpe na likanisi ya kotungisa, koniokola to kobangisa, kotosa te **vie privée ya moto**, kolakisa bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto mofundi to ya moto mosusu kozanga kondima na ye;
- Kokomisa moombo ya kosangisa nzoto to boombo makasi ya kosangisa nzoto; to
- **Kokosa mpo na kozwa mbongo**, to na nko nyonso, na boyebi nyonso, to na motema mabe nyonso, koboya kokokisa bamposa ya ntina ya moto, soki koniokola ezali kotalela mukolo oyo azali na makoki te, mukolo oyo basalisaka, to moto oyo asili kokokisa mbula 60 to koleka.

Soki makambo yango ezali te koniokola ndenge elimbolami na mobeko etali koniokola, mofundi akoki koluka kotalela soki akoki kozwa etinda ya libateli na maye matali kotungisama. Tala Eteni B ya buku oyo.

2. Nani akoki kosenga libateli ya tribinale mpo na likambo etali koniokola (kozala mofundi)?

- Mukolo **nyonso** oyo azali victime to oyo balingi koniokola;
- Mukolo nyonso mpo na **mwana moko ya moke** oyo ye azali mobateli na ye;
- Elenge oyo ayebi makambo mingi; to
- Mukolo oyo azali na makoki te to mukolo oyo basalisaka, amonisami na mobateli.

3. Nani bakoki kofunda na maye matali libateli mpo na koniokola?

- Molongani na yo to molongani ya kala;
- Moto oyo bazalaki na ye kala ndako moko to oyo bozali na ye sikawa ndako moko;

- Moto oyo bozali to bazalaki **kotalana mpo na libala** to moto oyo bazalaki to bazali kosangisa nzoto na ye;
- Moto moko ya sika to ya kala ya **libota to ya ndako na bino**;
- Moto oyo abatelaka ya ofele to moto ya libota ya molai, soki mofundi azali na mbula 60 to koleka; to
- Moto nyonso oyo ameka kosangisa nzoto na moto mosusu na makasi, oyo alandela-landela moto, asala boombo ya kosangisa nzoto, boombo makasi ya kosangisa nzoto, to na nko nyonso akabola foto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto ya mofundi kozanga ndingisa na ye.

4. Ndenge nini kobandisa likambo ya libateli mpo na koniokola?

Bafundi:

1. Tondisa formulaire *Likambo ya Kofunda mpo na Kozwa Libateli na Koniokola (PA-001) (Likambo ya Kofunda)* mpe baformulaire mosusu ya ntina (tala liste ya baformulaire na nkasa ya ebandeli ya buku oyo).
2. Tia maboko na baformulaire liboso ya notaire, zuzi molobeli to avoka, to greffier ya tribunale, mpe pesa baformulaire na biro ya greffier ya Tribunale ya Etuka

Okoki kokende na biro ya greffier yo moko mpo na kotondisa baformulaire mpe kotinda yango to okoki kotondisa baformulaire na Internet, koniata yango, mpe na sima komema yango na Tribunale ya Etuka mpo na kokotisa yango. Biro ya greffier ekoki kosalisa yo na kotondisa baformulaire, kasi ekoki te koyebisa yo makambo ya kokoma na baformulaire to kopesa yo toli na makambo ya mibeko.

Etinda ya libateli na maye matali koniokola ekomaka na ngala soki zuzi atieli yango maboko. Kasi, etinda esengeli kopesama nanu na moto bafundi liboso baloba ete asali mbeba monene ya koboya kotosa etinda, longola kaka soki moto bafundi asili kozwa mokanda ya etinda ya libateli. Mpo na koyeba makambo mingi matali kopesa mikanda na moto bafundi, tala Eteni A.10.

5. Mofundi asengeli kokende na Tribunale ya Etuka nini?

Kende na Tribunale ya Etuka ya esika ofandi, ya esika moto ofundi afandi, to ya esika ozali kofanda sikoyo soki olongwe esika ozalaki mpo na libateli.

Okoki kozwa liste ya Batribinale ya Bituka na suka ya buku oyo na Bobakisi A mpe na Internet na:

www.courts.maine.gov/maine_courts/district.

6. Mbongo

Bafutaka te mbongo na tribinale mpo na kokotisa mikanda ya makambo etali libateli mpo na koniokola to mpo na misala na yango.

7. Makanisi mpo na kotondisa Efundeli

Tondisa ma mobimba formulaire *Likambo ya Kofunda*.

Pesa bansango nyonso oyo okoki kopesa. Nini *penza* moto ofundi asalaki to alobaki, mpasi to mabe nini yo (to, soki ozali kotondisa yango mpo na mwana oyo bazali koniokola) oyokaki, to oyo okoki kokutana na yango? Kokoma te kaka, “Moto nafundi azalaki kolandela-landela ngai,” to “Moto nafundi azalaki kobangisa mwana na ngai ete akosala ye mabe.”

Lobela nanu makambo ya *koniokola* ya mabe makasi *mpe* oyo esalemi kala mingi te. Kobosana te kotia badate mpe bangonga.

Soki mpo na libateli, olingi te moto ofundi ayeba esika ozali koofanda, tondisa mpe tinda formulaire *Ndai mpo na Kobomba Adresi /Nimero ya Telefone (PA-015)* Moto bafundi akokoka te koyeba adrese na yo ya sika to nimero na yo ya telefone ya sika. Kasi, tribinale asengeli kozala na adrese mpe nimero ya telefone na yo mpo biro ya greffier basolola na yo mpo na likambo na yo.

Eteni ya suka ya *formulaire Likambo ya Kofunda* ya kofunda ezali kosenga yo na kotia bilembo na mwa bacarre balopango mpo na **lisalisi** oyo ozali kosenga. Kobosana te kotia elembo na mwa carre moko to na bacarre nyonso oyo okolinga tribinale etalela.

Yebisaka greffier ntango nyonso oyo obongoli adrese. Okoki kosalela formulaire *Liyebisi ya Mbongwana ya Adrese (CV/CR-199)* mpo na kosala bongo.

Makambo oyo emonanaka mingi te

Bafoto ya kosangisa nzoto

Soki likambo na yo ezali oyo wapi moto bafundi mpo azali kopanza foto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto na kozangaka bondimami ya nkolo na yango, bafoto nyonso oyo bapesi elongo na *Likambo ya Kofunda* bakotia yango na biloko bakanga. Oyo elingi koloba ete bato bakoki te komona bafoto wana to bakotia yango te na esika ya bato nyonso. Moto bafundi

mpe zuzi molobeli na ye bobele bango nde bakoki komona bafoto wana na tribunale, mpe bakosala yango kaka mpo na kobongisa eyano na bango na *Likambo Bafundi*.

Mandoki ya makasi to bisaleli ya likama

Tribinale ekoki koboyisa moto oyo bafundi na kozala na mandoki ya makasi to bisalele mosusu ya likama na likambo ya libateli soki masengami moko boye ekokisami. Tala Eteni A.9 mpo na koyeba makambo mingi.

8. Ndenge ya kosala makambo mpo na kozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse

Zuzi akoki kopesa **etinda ya ntango mokuse** soki zuzi andimi ete bansango opesi ebongi mpo apesa etinda.

Greffier akoyebisa yo soki zuzi moko azali wana mpo na kotalela *Likambo ya Kofunda* na yo ntango asali yango mpe akopesa yo bansango mosusu na ntina na makambo makosalama sima.

Bakoki kosenga yo ozela na ndako ya tribunale kino ntango zuzi akotalela *Likambo ya Kofunda*. Landa malako ya greffier.

Zuzi akoki kosala lisolo-mituna elongo na yo to kotuna yo mituna mosusu na maye matali koniokola wana. Soki zuzi akanisi ete bansango opesi ebongi mpo ozwa lisalisi kaka na ngonga wana, zuzi akotia maboko na etinda.

Etinda ya libateli ya ntango mokuse ekoki kolobela ndambo to lisalisi nyonso oyo osengi na *Likambo ya Kofunda*.

Etinda ya libateli ya ntango mokuse ekomaka na ngala soki zuzi atieli yango maboko kasi basengeli nanu kopesa moto bafundi etinda liboso baloba ete asali mbeba monene ya koboya kotosa etinda, longola kaka soki moto bafundi asi azwa mokanda ya etinda ya libateli.

Tribinale ekosala manaka ya kosala lisambisi ya suka na eleko ya mikolo 21 banda mokolo oyo ofundaki. Etinda ya libateli ya suka na maye matali koniokola moto ekoki kowumela kino mbula mibale (2).

Soki olongoli likambo na yo liboso ya lisambisi ya suka, etinda nyonso ya ntango mokuse oyo bapesaki yo ekozala lisusu na ntina te.

9. Bakoki kopekisa moto oyo bafundi na kozala to kozwa mandoki ya makasi to masasi

Mobeko ya Maine

Mobeko ya Maine ezali kopesa zuzi ndingisa ya kopekisa (koboyisa) moto oyo bafundi azala na mondoki ya makasi to **esaleli mosusu ya likama** na etinda ya ntango mokuse to ya suka na maye matali libateli mpo na koniokola. Makambo ezali na se esengeli kokokisama liboso zuzi apesa etinda wana.

Mpo na kopekisa moto bafundi azala na mandoki ya makasi, zuzi asengeli komona ete:

- Koniokola ezali kotalela kosalela to kobangisa ete akosalela mondoki ya makasi to esaleli ya likama; *to*
- Likama makasi ya koniokola ezali na ntango wana mpo na yo (mofundi) *to* mwana moke oyo azali na ndako.

Osengeli kopesa bansango mingi mpe ya sikisiki oyo emonisi ndenge moto ofundi azosalela to azobangisa na *Likambo ya Kofunda*.

Mobeko ya etuka

Na kotalela makambo oyo bamoni, mobeko ya etuka ekoki mpe kosalema na makoki ya moto bafundi ya kozala to ya kozwa mandoki ya makasi to masasi na **etinda ya suka**.

Mpo kopekisama oyo ya etuka esalelama na likambo moko, moto bafundi asengeli kozwa mokanda mpe libaku ya kosangana na ntango ya kosambisa.

Na etinda ya libateli, zuzi asengeli **komona bilembeteli ya solo** oyo emonisi ete:

- Moto bafundi azali mpenza likama mpo na bomoi ya mofundi to ya mwana moke oyo azali na ndako na ye; *to*
- Etinda esengeli kopekisa polele moto bafundi na kosala, komeka kosalela, to kobangisa na kosalela makasi na ye mpo na kobeta to kobundisa mofundi to mwana moke oyo azali na ndako na lolenge oyo emonani ete akoki kozokisa ye. (Tala Titre 18 ya Mobeko ya États-Unis, Eteni 922(g)(8).)

Biteni mosusu ya mobeko ya etuka ekoki kolongobana na epekeseli oyo, to komonisa mabaku oyo esengeli te kosalela epekeseli oyo. Luka toli ya bato bayebi mibeko soki ozali na mituna ya koyeba soki epekeseli ya etuka ekoki kosalelama na likambo na yo to te.

Kopesa bansango na maye matali bisaleli ya likama

Bafundi:

Soki oyebi bisaleli ya likama oyo moto ofundi azali na yango, lobela yango malamumalamu mpenza. Limbola lolenge ya esalele to bisalele, motango ya bisalele, bisalele yango ezali ndenge nini, mpe esika nini etiamaka mbala mingi.

10. Kopesa mikanda na moto bafundi

Soki tribinale epesi etinda ya libateli ya ntango mokuse, mingimingi basengeli kozwa bibongiseli mpo na kotindela yango moto bafundi. “Kosala” to “kosalela” moto elimboli kopesa mokanda etali likambo moko epai ya moto bafundi. Mokonzi moko ya bapolisi (mokonzi ya bapolisi ya mboka na bino) ye moko akopesa moto bafundi mokanda wana (oyo babengaka kopesa “na maboko.”) Ntango mosusu tribinale ekoki kosenga mofundi oyo alingi kosala yango komema bakopi ya bapapie ya tribinale na departema ya bapolisi to na biro ya mokonzi ya bapolisi mpo ete batinda yango noki na moto bafundi. Osengisami te kosala likambo oyo.

Likolo ya bakopi oyo ezali na bapapie, bakotinda mpe bakopi ya ordinatere na bapolisi. Mikanda ya tribinale ekopesama na moto bafundi soki polisi emoni ye na ndakisa na esika mituka etelemaka.

Bakopesa moto bafundi mokanda ata soki obongoli makanisi mpe ozwi ekateli ya kopesa te bakopi ya mikanda ya tribinale na bapolisi mpo bapesa ye yango na maboko.

Mokonzi ya bapolisi oyo akopesa moto bafundi mokanda akokoma date mpe ngonga oyo apesi ye mokanda wana. Babengaka yango “elembeteli ya kopesa.” Elembeteli ya kopesa ezali ntina mpo tribinale akosala te lisambisi ya suka soki ezali te na elembeteli oyo endimisi ete bapesaki moto bafundi mokanda ya tribinale mpo na likambo wana.

Okoki kosepela kolandela departema ya bapolisi to biro ya bapolisi mpo na koyeba ntango oyo bapesaki moto bafundi mokanda. Koma nsango wana mpo na lisambisi ya suka.

Mikanda nini ya tribinale bakopesa moto oyo bafundi?

Bakopesa moto bafundi *Etinda ya Kobengisa/Libateli (PA-004)* oyo ezali koyebisa ye esika mpe ngonga oyo lisambisi ya suka ekosalema.

Moto bafundi akozwa mpe kopi moko ya *Likambo Bafundioyo* otondisaki, mpe etinda ya libateli ya ntango mokuse soki babimisaki yango.

Etinda ya libateli ya ntango mokuse ekomaka na ngala ntango nini?

Etinda ya libateli ya ntango mokuse ekomaka na ngala noki-noki sima ya ntango wana zuzi atie yango maboko. Kasi, moto bafundi asengeli mpenza kozwa mokanda etali libateli ya ntango mokuse, to basi bapesa ye etinda wana, mpo baloba ete asali mbeba monene ndenge aboyi kotosa yango.

11. Ntango nini basalaka lisambisi ya suka mpo na likambo ya libateli mpo na koniokola?

Ezala zuzi apesi etinda ya libateli ya ntango mokuse to te (soki osengaki yango), bakosala manaka mpo na **lisambisi** ya suka ya likambo na yo na eleko ya mikolo 21 longola kaka soki olongoli likambo na yo.

Soki olongoli likambo na yo (olongoli yango **kozanga likama**), okoki kofunda yango lisusu na mikolo ezali koya sima.

12. Bantomo mpe mikumba ya moto bafundi na likambo etali libateli mpo na koniokola, Bantomo na yo lokola moto bafundi

Soki ozali moto bafundi na likambo etali libateli mpo na koniokola, ozali na lotomo ya:

- Kozwa kopi moko ya *Likambo ya Kofunda* oyo bafundaki yo;
- Koyebisa yo date, ngonga, mpe esika oyo lisambisi ya suka ekosalema;
- Kopesa eyano ya kokoma na *Likambo Bafundioyo* mofundi afundi yo (esengisami te);
- Kende na lisambisi ya suka mpe pesa bilembeteli mpo na komilongisa, ndakisa kotatola mpe kobenga batatoli mpo na kondimisa makambo ozali koloba;
- Kosenge ete biro ya greffier ebimisa **kobengisama** mpo motatoli aya na lisambisi, soki likoki ezali luka koyeba soki motatoli ayei.
- Senga tribunale na **kobongola** (kobongisa) to **kokweisa** (kolongola) etinda ya libateli ya ntango mokuse; mpe
- Zwa zuzi molobeli to luka lialisi mosusu mpo na kopesa eyano to mpo na kobongisa kosamba na yo. Okoki kozwa bansango etali makambo ya mibeko na poso ya suka ya buku oyo.

Mikumba na yo moto bafundi

Soki ozali moto bafundi na likambo ya libateli mpo na koniokola, mpe ozwi etinda ya libateli ya ntango mokuse, osengeli kotosa makambo nyonso ya etinda wana ntango ezali na ngala. Soki otosi yango te, bakokanga yo mpe bakoloba osali mbeba monene.

Zuzi pamba akoki kobongola makambo oyo ezali na etinda ya libateli ya ntango mokuse. Mofundi akoki te kobongola makambo ezali na etinda wana to kopesa yo ndingisa ya koboya kotosa yango. Ndakisa, soki etinda ya libateli ya ntango mokuse epekisi yo kokota na ndako oyo bokabolaka na mofundi, bakoloba ete osali mbeba monene soki okoti na ndako wana, ata soki mofundi moto abengaki yo. Kozanga kotosa etinda ya libateli ya ntango mokuse ezali mbeba monene ya Kelasi D oyo ezali na etumbu ya boloko ya mikolo 364 mpe/to amande kino na 2 000\$.

Kosenga ete babongola to balongola etinda ya tanga mokuse

Soki olingi kosenga tribinale ebongola to elongola etinda ya ntango mokuse, salela formulaire: Likanisi ya **Moto Bafundi** mpo na Kosukisa Etinda ya Libateli ya Ntango Mokuse to Likanisi ya Kobongola/Kobongisa Etinda ya Libateli (PA-010).

- Formulaire *PA-010* ezali na Internet, to na biro ya greffier ya Tribinale ya Etuka. Okoki kozwa baformulaire na Internet na: www.courts.maine.gov/fees_forms.
- Soki ozali te na ordinatere to imprimante, kasi olingi kotondisa formulaire wana na Internet, okoki kokende na biblioteke moko ya bato nyonso oyo ezali na imprimante mpe kosenga mosali na yango asalisa yo mpo na kozwa formulaire. Soki osilisi kotondisa formulaire, tia yango maboko liboso ya notaire, zuzi molobeli, to greffier ya tribinale, mpe pesa baformulaire na biro ya greffier ya Tribinale ya Etuka.
- Bafutaka mbongo te mpo na kotondisa formulaire *PA-010*. Okoki kotondisa baformulaire na maboko.
- Soki osengi ete tribinale ebongola to esukisa etinda ya libateli ya ntango mokuse, basengeli koyebisa yango na mofundi bangonga 48 liboso ya kosambisa longola kaka soki zuzi atie ntango ya mokuse.

Ezala okopesa eyano ya kokoma to te, soki olingi koboya lisengi ya lialisi ya mofundi, to olingi koloba eloko mpo na efundeli wana, osengeli koya na lisambisi ya suka.

Soki bapesaki yo te mokanda (ozwaki te mokanda ya tribinale) kino na mokola ya kosambisa, tribinale ekosala manaka mpo kosambisa esalema na date mosusu.

Yebisaka greffier ntango nyonso oyo obongoli adrese. Okoki kosalela formulaire *Liyebisi ya Mbongwana ya Adrese (CV/CR-199)* mpo na kosala bongu.

13. Soki etinda ya libateli ya ntango mokuse epekisi moto bafundi na kozala na bisaleli ya likama

Soki etinda ya libateli ya ntango mokuse epekisi moto bafundi na kozala na mandoki ya makasi to bisaleli ya likama, osengeli kopesa biloko wana na mokonzi moko ya bapolisi to na moto mosusu oyo etinda elobeli.

Soki etinda epesi yo nzela ya kopesa biloko ya sikisiki na moto mosusu kasi na mokonzi ya bapolisi te, osengeli kokoma mokanda mpo na kolimbola moto yango mpe kokoma biloko nyonso oyo opesi ye. Osengeli kokoma yango na eleko ya bangonga 24 oyo opesi yango mpe kopesa mokanda wana na tribinale to na departema ya bapolisi to na biro ya mokonzi ya bapolisi ya mboka na bino. Osengeli kozongisa mandoki ya makasi to bisaleli mosusu ya likama na eleko oyo bakomi na etinda.

14. Makambo ya kobosana te liboso ya lisambisi ya suka

Greffier akosala manaka ya lisambisi ya suka na likambo etali libateli mpo na koniokola na eleko ya mikolo 21 sima ya kotondisa *Likambo ya Kofunda*.

Moto bafundi asengeli kozwa mokanda ya tribinale oyo eyebisi ye likambo wana (kopesa ye) mpo basala lisambisi ya suka. Soki bapesi te moto bafundi mokanda wana kino na date ya lisambisi ya suka, tribinale ekosala manaka mpo kosambisa esalema na date mosusu.

Soki bapesi te moto bafundi mokanda wana kino na date ya lisambisi ya suka, mofundi asengeli kaka kokende na tribinale na date wana mpo na kosenzela ete balongoli te likambo wana mpe ete etinda nyonso ya libateli ya ntango mokuse ezali kaka na ngala.

Bato nyonso mibale basengeli kokende na tribinale, soki te ntembe ezali te ete zuzi akokweisa moto oyo ayei te. Soki mofundi ayei te na mokolo ya kosambisa, ntembe ezali te ete zuzi akolongola likambo wana. Soki balongoli likambo, etinda nyonso ya libateli ya ntango mokuse ekozala lisusu na ngala te.

Soki moto bafundi ayei te na mokolo ya kosambisa, ntembe ezali te ete zuzi akotia maboko na etinda ya suka ya libateli mpo na koniokola.

Kosenga ete bazelisa kosambisa

Soki mofundi to moto bafundi azali na likambo ya mbalakaka mpe akoki te koya na tribunale na mokolo ya kosambisa, asengeli koyebisa tribunale nokinoki mpe kokoma mpo na kosenga **kopusama ya bosambisi** (na sima). Zuzi akozwa ekateli soki akondima lisengi ya kopusana likambo sima wana.

15. Etinda ya boyokani (kozanga kosambisa)

Liboso lisambisi ya suka ebanda, zuzi akoki kotuna bato oyo bazali kosamba soki balingi kozwa etinda ya libateli na boyokani na bango moko olie basambisa makambo nyonso.

Mbala mingi, etinda ya boyokani esalemaki sima ya ntango wana zuzi asololi na bato bazali kosamba na tribunale, to na nzela ya bayokanisi ndakisa bazuzi balobeli to bato bayebi makambo ya mobulu na ndako. Soki etinda ya libateli ya ntango mokuse epekisi moto bafundi na mofundi basimbana, bakoki te kosolola to kozala bango mibale soki zuzi azali te.

Bitinda ya boyokani ekoki kozala na mabateli ya ndenge moko mpe ezalaka na *motuya na makambo ya mibeko ndenge moko* na etinda oyo epesami sima ya kosambisa. Soki moto bafundi atosi te etinda ya boyokani, bakokanga ye ndenge kaka bakokanga ye soki atosi te etinda oyo babimisi sima ya kosambisa.

Kasi, etinda ya boyokani ebimisamaka kozanga ete zuzi amona bilembeteli oyo emonisi ete moto bafundi aniokolaki moto, alukaki kosangisa na ye nzoto na makasi, akomisaki ye moombo ya kosangisa nzoto, azalaki kolandela-landela ye, to apanzaki bafoto na ye ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto.

16. Nini esalemaka na lisambisi ya suka?

Lisambisi ya suka esalamaka na miso ya bato nyonso mpe liboso ya zuzi.

Kolobela likambo

Neti na makambo nyonso ya kosambisa ya basivile, mofundi alekaka moto ya liboso mpe azalaka na mokumba monene ya kondimisa **makambo** oyo ezali na *Likambo ya Kofunda*.

Sima ya mofundi, moto bafundi akozala na libaku ya koloba mpo na komilongisa.

Mofundi asengaka tribinale epesa ye lialisi ya sikisiki na *Likambo ya Kofunda*. Tala Eteni A.17. Moto bafundi asengeli komibongisa mpo na kolimbola mpo na nini aboyi bapesa mofundi lialisi oyo asengi, to kolobela bibongiseli mosusu oyo bakoki kozwa. Soki moto bafundi akanisi ete likambo oyo mofundi afundaki ezali na ntina te, moto bafundi asengeli komibongisa mpo na kopesa bilembeteli oyo ezali kondimisa makanisi na ye.

Mofundi na moto bafundi basengeli kobongama mpo na kopesa bilembeteli, kotatola, mpe kobongisa batatoli na ntango ya kosambisa soki ezali ntina.

Longola mofundi na moto bafundi, bato oyo bayebi makambo oyo esalemaki bakoki mpe kopesa litatoli. Soki likambo bafundi etali mwana oyo akokisi nanu te mbula 18, mbala mosusu bakosenga mpe mwana wana apesa litatoli longola kaka soki mofundi to motatoli mosusu oyo ayebi makambo oyo esalemaki mpe akoki koloba yango na esika ya mwana wana.

Neti na makambo nyonso ya kosambisa ya basivile, lisambisi ya suka ekosalema na kolanda Mibeko ya Bilembeteli ya Maine, oyo elimbolaka makambo oyo zuzi akoki kotalela. Tribinale ekotalela ntembe nyonso oyo ebimi.

Nani akoki koya na lisambisi?

Bango mibale bakoki koya na baninga mpe bato ya libota, mpe bazuzi balobeli bakoki kosalisa bango na ntango ya kosambisa. Bato oyo bazali kopesa maboko bakoki te kopesa litatoli soki bayebi te makambo oyo balobeli na *Likambo ya Kofunda*.

Soki bato nyonso mibale bazali baboti ya bana mike

Soki mofundi mpe moto bafundi bazali baboti ya bana mike, bango mibale basengeli komema mokanda ya *Ndai mpo na Lisalisi ya Mwana (FM-050)* na lisambisi ya suka longola kaka soki basi bazwa bibongiseli ya kosalisa bana. Zuzi akoki kotuna mituna mpo na Salere. Soki etinda epesami, zuzi akoki kosenga ete bapesa mbongo mpo na lialisi ya mwana soki bazwa nanu te bibongiseli ya kosalisa bana.

17. Lisalisi nini bakoki kokotisa na etinda ya libateli na maye matali koniokola?

Etinda ya libateli uta na zuzi mpo na moto banyokoli ekoki kozala na likambo moko to makambo mingi na kati ya oyo elandi:

1. Moto bafundi asengeli te komonisa mpasi, kobundisa to kozala na boyokani na mofundi mpe mwana nyonso oyo aza na ndako ya mofundi;
2. Moto bafundi asengeli te kokutana **ye moko to na nzela ya moto mosusu to eloko mosusu** na mofundi;
3. Moto bafundi asengeli kozala mosika na ndako, eteyelo, mombongo to mosala ya mofundi;
4. Moto bafundi asengeli te kolandela to kolanda mofundi;
5. Moto bafundi asengeli te kozala na mandoki ya makasi to bisalele mosusu ya likama;
6. Moto bafundi asengeli te kozwa, koteka, kobebisa to koboma eloko nyonso ya mofundi ezala mobimba to ndambu;
7. Moto bafundi asengeli te kozokisa to kokana ete akozokisa niama oyo ezali ya to ebombani na moko na bango;
8. Moto bafundi asengeli te kokabola bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto ya mofundi; mpe
9. Moto bafundi asengeli te kopasola, kopesa na moto mosusu to kobongola passport to mokanda mosusu ya kofanda na mboka mopaya oyo ezali na maboko ya mofundi.

Etinda ekoki mpe:

1. Kopesa ndako mpo na ntango moke na maboko ya mofundi to ya moto bafundi;
2. Kopesa ndingisa ya kokabola biloko;
3. Kopesa ndingisa ya kobokola, kotala, mpe kobatela niama na bango to mwana moke oyo azali kofanda na ndako na bango;
4. Kosenga moto bafundi afuta mofundi lisalisi ya ntango mokuse, salere oyo azangi, biloko oyo ebebi, to mbongo na ye ya displacement;
5. Kosenga bakata police ya assurance ya bomoi ya mofundi oyo ezali na maboko ya moto bafundi, mpe kotinda kopi moko ya etinda wana na kompani ya assurance;

6. Kosenga moto bafundi azwa batoli to alanda manaka ya lialisi mpo na bato oyo babetaka bana, mwasi, to bato mosusu;
7. Kosenga moto bafundi alongola, aboma, to azongisela mofundi bafoto nyonso ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto, to kofuta mbongo oyo esengami mpo na kolongola, koboma, to kozongisa bafoto; mpe
8. Kofuta mbongo etali kozongisa to kobongisa passeport ya mofundi to ya mikanda na ye mosusu ya kofanda na mboka mopaya, mpe nyongo nyonso ya mofundi euti na ndenge azalaki moombo ya boyokani ya kosangisa nzoto.

Soki mofundi abota bana na moto bafundi, etinda ekoki mpe kozala na moko to bato mingi ya makambo oyo malandi:

1. Kopesa balotomo ya baboti mpo na ntango mokuse (esika ya liboso ya kofanda mpe baviziti);
2. Etinda ya kofuta mbongo mpo na lialisi ya mwana, mpe kokata ndambo ya mbongo na salere mpo na kozwa lialisi; mpe
3. Kosenga batondisa mokanda ya kolapa ndai mpo na lialisi ya mwana soki bosali yango nanu te.

Zuzi akoki kosenga na moto bafundi ete afuta mbongo tribunale mpe/to mwa mbongo mpo na zuzi molobeli.

Zuzi akoki mpe kosenga mofundi afuta mbongo ya tribunale mpe/to mwa mbongo elongobani ya zuzi molobeli, kasi akosala yango kaka soki mofundi alongi te na lisambisi mpe tribunale elobi ete *Likambo bafundaki* ezalaki ya ntina te.

Etinda ekoki kolobela lialisi nyonso mosusu oyo ezali na ntina mpe elongobani.

Na kotalaka makambo oyo bamoni na etinda ya suka, bakoki mpe kopekisa moto bafundi na kozala to kozwa mandoki ya makasi to masasi na kotalelaka mobeko ya etuka, atako bapekisaki ye te kozala na mandoki ya makasi to bisaleli ya likama na kotalela mobeko ya Maine. Tala Eteni A.9.

18. Etinda mpo na libateli ya suka na maye matali koniokola moto esalaka mbula boni?

Kino mbula mibale (2). Zuzi akoki kotia eleko ya mokuse na kotalela maye na ye, to soki mofundi mpe moto bafundi bandimi bongo.

19. Bongo soki moto bafundi abuki mobeko ya etinda?

Mofundi asengeli kobenga polisi mpe koyebisa bango ete moto bafundi abuki etinda ya libateli na maye matali koniokola moto (ya ntango mokuse to ya suka).

Benga 911 soki moto moko aza penza na likama na ntango wana.

Na kotalaka makambo elobelami na etinda wana, bakoki koloba ete moto bafundi asali mbeba monene ya Molongo D to Molongo C mpe bakoki kokanga ye to kofutisa ye amande.

Esengemi te ete polisi amona ye moko ndenge mobeko ebukami mpo ete akanga moto bafundi.

20. Kobongola to kosukisa etinda ya libateli ya suka

Bobele zuzi akoki kobongola (kotia mbongwana), kosukisa (kotia suka), to kokomisa eleko ya etinda ya libateli molai, ata soki bato wana babongoli makanisi mpo na makambo wana to soki bayokani. Kino ntango zuzi akosala yango, ekateli ya liboso ezali kaka na ngala. Kobuka mobeko ekoki kosala ete bakanga moto bafundi to basambisa ye.

Mpo na kobongola etinda moko liboso esila, moto oyo azali kosenga mbongwana wana asengeli kokoma (likanisi) mpo na kosenga likambo wana mpe kotinda yango na greffier ya Tribinale ya Etuka.

Mofundi: salela Likanisi ya Liboso ya Mofundi *mpo na Kobongola/Kobongisa Likanisi ya Kosilisa Etinda ya Libateli (PA-022)*. Moto bafundi: *salela Likanisi ya Moto Bafundi mpo na Kosukisa Etinda ya Libateli ya tango Mokuse to Kobongola/Kobongisa (kotia mpe ndai na kati) (PA-010)*.

Greffier akopesa dati mpe ngonga ya kosambisa mpe akobongisa bokutani wana na nzela email to ya bapolisi.

Tosalaka makambo ndenge moko mpo na likanisi ya kobongola etinda ya libateli na kolanda makanisi elimbolami na Eteni A.10-A.16.

21. Soki mofundi alingi bakomisa molai etinda ya libateli

Etinda ya libateli na maye matali koniokola moto ekoki kosala kino mbula mibale (2). Soki mofundi alingi etinda wana eumela mingi, asengeli kokomela lisengi wana elongo na greffier ya Tribinale ya Etuka. Salela *formulaire* Likanisi mpo na Kokomisa Molai Etinda ya Libateli (PA-013).

Mofundi asengeli kosala lisengi ya kokomisa molai etinda ya libateli mikolo 30 liboso ya dati oyo yango ekosuka mpo kozanga libateli ezala

te. Soki mofundi asali te lisengi mpo na kokomisa molai etinda ya libateli, etinda ya liboso ekozala kaka na ngala kino dati oyo ekosuka. Soki mofundi asali te lisengi ya *Likanisi mpo na Kokomisa Molai Etinda ya Libateli* na dati oyo ekosila ngala kasi aza kaka na mposa ya libateli, asengeli kofunda *Likambo ya sikampe* kolobela koniokola wana ya sika.

Tosalaka makambo ndenge moko mpo na likanisi ya kokomisa etinda ya libateli molai ndenge elimbolami na Eteni A.10-A.16. Moto bafundi aza na lotomo ya kokenda na ntango bazali kotalela likanisi ya kokomisa libateli molai, mpe/to ya kotondisa likanisi na ye moko ya kobongola, ya kosukisa to ya kobongisa etinda (tala formulaire *PA-010*).

22. Etinda ya libateli na maye matali koniokola moto oyo ezwamaki na tribunale ya etuka mosusu

Soki ozwaki etinda ya libateli ya ntango mokuse to ya suka na maye matali koniokola moto na tribunale ya etuka mosusu, okoki kotondisa, to “kokomisa” etinda wana na Tribunale ya Etuka ya Maine. Osengeli te kokomisa etinda oyo euti na etuka mosusu mpo ete etosama na Maine, kasi ekoki kosalisa bapolisi na kotosisa yango. Etinda ezwamaki na etuka mosusu, ntango mosusu tobengaka yango “lisambisi ya bapaya.”

Mpo na kokomisa etinda moko, pesa biro ya greffier ya Tribunale ya Etuka na esika ofandi **kopi moko ya solo** ya etinda ya ntango mokuse to ya suka oyo euti na etuka mosusu. Bomba kopi moko ya etinda wana na mikanda na yo.

Lokola basi bayebisaki moto bafundi likambo etali etinda ya ntango mokuse to ya suka na tribunale ya etuka mosusu, tokoyebisa ye te ete okomisi etinda wana awa.

Soki tokomisi kopi ya solo ya etinda, tokotalela yango lokola ete tribunale moko ya Maine nde ebimisaki yango.

ETENI B — *Libateli na Kotungisama ya ndenge nyonso*

1. Kotungisa ezali nini?

- Makambo misato (3) to mingi ya kobangisa, koswanisa, kobeta to koloba ete akobeta, oyo moto bafundi asali na likanisi ya kobangisa, ya kolengisa, to ya kobebisa biloko ya moto, mpe oyo epesi penza bobangi, ezali kolengisa, mpe ebebisi eloko ya moto; to
- Kosala mbala moko likambo oyo ezali mbeba monene penza, ndakisa koluka kosangisa nzoto na makasi, kobongisa makasi, kokanga mpe kobomba, kosala mabe ya monene, kozikisa ndako to motuka, to kobuka mobeko etali vie privée ya moto; to
- Kobuka mobeko to kobebisa bantomo oyo mibeko epesi mofundi.

2. Nani akoki kosenga libateli ya tribinale mpo na likambo etali kotungisa?

- Moto nyonso, ata baoyo balobelami na Eteni A.2; mpe
- Mombongo.

3. Nani bakoki kofunda na maye matali kosenga libateli mpo na kotungisama?

- Bakoki kofunda moto nyonso na maye matali kosenga libateli mpo na kotungisa. Esengami te ete mofundi na moto bafundi bazala na boyokani moko boye.
- Soki moto nyonso oyo bozalaki na boyokani na ye aniokoli yo, okoki kokoma *Likambo ya Kofunda mpo na Kozwa Libateli na Koniokwama (PA-001)*. Tala Eteni A ya buku oyo.

4. Ndenge nini kobandisa likambo ya libateli mpo na kotungisa? Kozwa likebisi ya “kotika kotungisa” oyo epesami na bapolisi

Mbala mingi, mofundi asengeli komonisa ete bapolisi bapesaki likebisi na moto bafundi ete atika kotungisa (oyo ebengamaka ntango mosusu likebisi ya kotika kotungisa) liboso ya kobandisa lisengi ya libateli na maye matali kotungisama.

Mpo na kosenga bapolisi babimisa likebisi ya kotika kotungisa, kende na departema ya bapolisi to na biro ya mokonzi ya bapolisi ya mboka na bino mpe yebisa bango ete moto moko azali kotungisa yo. Zwa kopi moko ya likebisi ya kotika kotungisa mpe tinda yango elongo na *Likambo*

na yo ya Kofunda mpe oyo ya Kosenga Libateli mpo na Kotungisama (PA-006) (Likambo ya Kotungisama oyo Ozofunda).

Na mabaku mosusu, koyebisa kaka likambo na bapolisi ekosala ete batika kotungisa yo.

Osengami te kotinda kopi moko ya likebisi ya kotika kotungisa soki *Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda* etaleli kosangisa nzoto na makasi, kolandela-landela moto, to mbeba mosusu ya monene penza.

Okoki mpe kosenga tribunale alongola likebisi ya kotika kotungisa soki ozali na bantina ya malamau ya kosenga balongola likebisi wana.

5. Mofundi asengeli kokende na Tribinale ya Etuka nini?

Okoki kokende na Tribinale ya Etuka ya esika wapi ofandi, ya esika wapi moto ofundi afandai, to esika mombongo na yo ezali. Okoki kozwa liste ya Batribinale ya Bituka na: www.courts.maine.gov/maine_courts/district.

6. Mbongo

Kotondisa *Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda* ezali ya ofele longola kaka soki *Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda* etaleli koniokola, kolandela-landela moto, kosangisa nzoto na makasi, kozanga kotosa basekele na yo, kolakisa bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto na kozangaka ndingisa na yo, to boombo ya kosangisa nzoto. Greffier akopesa yo bansango etali mbongo bazali kosenga sikoyo. Lisusu, okoki kozua bantalo na ordonnance ya mosala JB-05-26, oyo ezali komonana na internet na: www.courts.maine.gov/rules_adminorders/adminorders.

Soki okokoka te kofuta mbongo wana, okoki kosenga zuzi alongolela yo yango. Greffier akopesa yo mokanda ya kolapa ndai oyo okotondisa mpo na kosenga ete balongolela yo yango.

7. Makanisi mpo na Kotondisa Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda

Tala Eteni A.7.

8. Mofundi akoki kozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse mpo na kotungisama?

Ee. Mofundi asengeli komonisa ete aza na *likama sikoyo* ya kobetama to atungisami makasi **na makanisi**. Soki mofundi ezali kompani ya mombongo, mofundi asengeli komonisa ete mombongo na ye ezali na

likama sikoyo ya kobeba makasi mpo na makambo oyo moto bafundi azali kosala.

Etinda ya libateli ya ntango mokuse mpo na kotungisa ekoki kopekisa moto bafundi kosala, na ndambu to na nyonso, makambo oyo:

1. Kobangisa, kobundisa, komikotisa na, kotungisa, koniokola, to kobebisa kimia ya mofundi to ya basali na ye na ndenge mosusu;
2. Kokota na lopango to na ndako ya mofundi;
3. Kozwa, koteka, to kobebisa biloko ya mofundi to biloko mofundi abatelaka;
4. Mbala na mbala, mpe kozanga ntina ya solo, kolanda mofundi; kozala na ndako ya mofundi, na eteyelo na ye, na mombongo na ye to na mosala na ye to pene na yango;
5. Kozala na boyokani ya pene to ya mosika na mofundi; to
6. Kopasola, kopesa na moto mosusu to kobongola passeport to mokanda mosusu ya kofanda na mboka mopaya oyo ezali na maboko ya moto bafundi.

Tala Eteni A.8 mpo na bansango mosusu etali lolenge ya kozwa etinda ya libateli ya ntango mokuse.

9. Ntango nini basalaka lisambisi ya suka mpo na libateli na maye matali kotungisama?

Lisambisi ya suka mpo na kozwa libateli na maye matali kotungisama ekosalema nokinoki, kasi ekoselema te na eleko ya mikolo 21 ndenge esalemaka mpo na libateli na maye matali koniokola.

10. Kopesa mikanda na moto bafundi

Kobengisa, Likambo ya Kotungisa oyo Ozali Kofunda, mpe baformulaire mosusu oyo batindaki na tribinale, basengeli kopesa yango na moto bafundi liboso ya kosambisa.

Soki tribinale epesi etinda ya libateli ya ntango mokuse, mingimingi basengeli kozwa bibongiseli mpo na kotindela yango moto bafundi. Ntango mosusu tribinale ekoki kosenga mofundi oyo alingi kosala yango komema bakopi ya bapapie ya tribinale na departema ya bapolisi to na biro ya mokonzi ya bapolisi mpo ete batinda yango noki na moto bafundi. Osengisami te kosala likambo oyo.

Okofuta mbongo te soki:

- *Likambo ya Kotungisama oyo Ozali Kofunda* etaleli kobetama na ndako, kosangisa nzoto na makasi, kolandela-landela moto, kozanga kotosa makambo na yo ya sekele, kopanza bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto, to boombo ya kosangisa nzoto; to
- Tribinale epesaki etinda ya libateli ya ntango mokuse na maye matali kotungisama, ata soki ntina ezali nini.

Ndenge esalemaka mpo na libateli na maye matali koniokola, lisambisi ya suka ekosalema te kino bakoyebisa makambo oyo na moto bafundi (kopesa mokanda).

Tala bansango mosusu mpo na oyo etali kopesa ye mikanda na Eteni A.10.

11. Bantomo mpe mikumba ya moto bafundi oyo azali na libateli na maye matali kotungisama

Moto bafundi na likambo etali libateli mpo na kotungisa azali na bantomo mpe mikumba ndenge moko na moto bafundi na likambo ya libateli na maye matali koniokola. Tala Eteni A.12.

12. Kosala manaka ya bokutani na likambo etali libateli mpo na kotungisama

Greffier akosala manaka ya lisambisi ya suka na likambo etali libateli mpo na kotungisama sima ya zuzi kotia maboko na mokanda ya libateli ya ntango mokuse.

Soki zuzi azwi ekateli ya kopesa te etinda ya libateli ya ntango mokuse, bakoki kosala manaka ya lisambisi ya suka.

Moto bafundi asengeli kosila kozwa mokanda liboso ya dati ya lisambisi ya suka. Lisambisi ya suka ekosalema nokinoki na dati elongobani. Tala Eteni A.14 mpe A.16 mpo na bansango etali lisambisi ya suka.

13. Bitinda ezwami na boyokani (kozanga kosambisa)

Tribinale akoki kobimisa etinda ezwami na boyokani na likambo etali libateli na maye matali kotungisama ndenge esalemaka mpo na libateli na maye matali koniokola. Tala Eteni A.15.

Tribinale ekoki mpe kotalela banzela ya kobongisa makambo elongo na bato yango to kosenga bango bayokana kozanga ete tribinale esambisa makambo nyonso.

14. Nini esalemaka na lisambisi ya suka?

Soki basali lisambisi ya suka, basalaka yango ndenge moko na likambo etali libateli na maye matali koniokola. Tala Eteni A.16.

15. Lisalisi nini bakoki kokotisa na etinda ya libateli na maye matali kotungisama?

Etinda ya suka mpo na libateli na maye matali kotungisama ekoki kopekisa moto bafundi likambo moko to makambo nyonso oyo elandi:

1. Konyokola, kokana, kobundisa, kokota na, koluka kobeta to kosalela na makasi mofundi to bato ya mosala ya mofundi;
2. Kokota na lopango to na ndako ya mofundi;
3. Komikotisa to kobebisa lopango ya mofundi;
4. Kosala makambo oyo mbala na mbala kozanga ntina: kolanda mofundi; kozala na to pene ya ndako, eteyelo, mombongo to mosala ya mofundi;
5. Kozala na boyokani ya pene to ya mosika na mofundi; mpe
6. Kopasola, kopesa na moto mosusu to kobongola passeport to mokanda mosusu ya kofanda na mboka mopaya oyo ezali na maboko ya moto bafundi.

Etinda ya suka ekoki mpe kosenga moto bafundi na kofuta mofundi mbongo mpo na biloko oyo abungisi ndenge ye azalaki kotungisa ye. Biloko oyo abungisi ezali kaka oyo:

1. Kozanga lifuti to lisalisi;
2. Mwa mosolo mpo na badepanse etali libateli;
3. Mwa badepanse mpo na kozoka to kobebisama ya biloko;
4. Mwa badepanse ya déplacement; mpe
5. Kobebisa etali kozongisa to kobongisa passeport ya mofundi to mikanda mosusu ya kofanda na mboka mopaya mpe nyongo nyonso oyo mofundi azalaki na yango mpo na boyokani ya boombo ya kosangisa nzoto.

Zuzi akoki kosenga na moto bafundi ete afuta mbongo tribinale mpe/to mwa mbongo mpo na zuzi molobeli.

Zuzi akoki mpe kosenga moto afundi na kofuta mbongo ya tribinale mpe/to mwa mbongo ya zuzi molobeli, kasi akosala yango kaka soki mofundi alongi te mpe tribinale alobi ete *Likambo ya Kutungisa oyo Bafundaki* ezalaki na ntina te.

Etinda ekoki kolobela limalisi nyonso mosusu oyo ezali na ntina mpe elongobani.

16. Libateli mpo na etinda ya kotungisa ekoki kosala mbula boni?

Kino na mbula moko (1).

17. Bongo soki moto bafundi abuki mobeko etali etinda ya libateli na maye matali kotungisama?

Soki moto bafundi abuki mobeko ya etinda ya libateli na maye matali kotungisama, bakoki koloba ete asali mbeba monene ya Molongo D mpe bakoki kokanga ye, kofutisa ye amande, to koloba ete afindi tribunale (soki moto bafundi afuti te mbongo oyo tribunale esengaki ye na kofuta). Tala Eteni A. 19 mpo na bansango mosusu etali makambo ya kosala soki moto bafundi abuki mobeko ya etinda ya libateli na maye matali kotungisama.

18. Kobongola to kokomisa molai etinda ya libateli na maye matali kotungisama to kobundisa

Tosalaka makambo ndenge moko mpo na kobongola to kokomisa molai etinda ya libateli na maye matali kotungisama na oyo tosalemaka mpo na etinda ya libateli na maye matali koniokola Mofundi mpe moto bafundi bakoki kosenga tribunale abongola to akomisa molai etinda ya libateli na maye matali kotungisama Tala Biteni A. 20 mpe A. 21.

19. Bitinda ya libateli na maye matali kotungisama oyo babimisi na etuka mosusu

Etinda ya libateli na maye matali kotungisama oyo babimisi na etuka mosusu, batalelaka yango ndenge moko na etinda oyo ebimisami na tribunale ya Maine. Tala Eteni A. 22 ya buku oyo mpo na makoki mpe mikumba oyo etaleli mofundi mpe moto bafundi.

KOLIMBOLA MALOBA YA TINA

Baboti: Boyokani endimami kati na mwana mpe moboti moko; kozala moboti ndenge mobeko endimi.

Bato oyo bazalaki kotalana mpo na libala: Bato oyo sikoyo to na kala bazalaki na kotalana mpo na libala, ezala basangisaka nzoto to bazalaki kosangisa nzoto.

Bato: Mofundi mpe moto oyo bafundi na tribinale Moto, ekoki kotalela mofundi to moto oyo bafundi.

Bifundeli: Makambo to bosenga oyo balobi ntango bafundi to mikanda mosusu ya tribinale, oyo emonisami nanu te ete ezali solo.

Bisaleli ya likama: Mandoki ya makasi to eloko mosusu, esalelo, to eloko, ezala oyo eninganaka to te, oyo moto asaleli lokola mondoki mpe ekoki koboma moto to kozokisa ye makasi.

Boombo makasi ya kosangisa nzoto: Kotinda moto na kosala, na komipesa, to na kolanda kosala kindumba na makasi, na kobangisa ye, kondimisa ye na makasi, to na moyibi; kolendisa kindumba ya bana bakokisi nanu te mbula 18; to kolendisa kindumba ya moto moko oyo abelaka maladi ya mutu, ndenge balimboli yango na Titre 17-A ya Mibeko ya Sika ya Maine, Eteni 852

Boombo ya kosangisa nzoto: Likambo to makambo moto bafundi azali kosala oyo ezali kopusa mukolo moko na kobanda, na komipesa, to na kolanda kosala kindumba ndenge elimbolami na Moto ya Likambo 17-A ya Mibeko ya Sika ya Maine, na Eteni 853.

Boyokani ya mosika: Milende esalemi na moto bafundi mpo na kosolola to kokutana na mofundi na nzela ya bato mosusu, ndakisa kotindela mofundi mikanda to bafoto na nzela ya bato mosusu, to kotindela mofundi ba email, ba sms, to bamesage na barezo sociaux na nzela ya bato mosusu.

Boyokani ya pene: Ntango nyonso oyo moto bafundi azali penza pene ya mofundi, to azali koluka kosolola to kokutana na mofundi na banzela mosusu, ndakisa telephone, mokanda, email, sms, to message oyo moto bafundi azali kokoma na biloko oyo mofundi atie na konte na ye na barezo sociaux.

Elenge oyo ayebi makambo mingi: Moto oyo akokisi nanu te mbula 18 oyo etinda ya tribinale elobi ete azali mukolo

Etinda ya ntango mokuse: Na likambo oyo etali mibeko ya libateli, etinda oyo zuzi apesi sima ya ntango wana mofundi atondisi *Likambo ya Kofunda* kasi liboso lisambisi ya suka esalema. Etinda ya ntango mokuse ekomaka na ngala kaka soki moto bafundi azwi kopi na yango (bapesi ye yango). Tala lisusu Etinda mpe Etinda ya suka.

Etinda ya suka: Na likambo oyo etali mibeko ya libateli, etinda oyo zuzi apesi na lisambisi ya suka. Tala mpe Etinda mpe etinda ya ntango mokuse.

Etinda: Mobeko oyo zuzi apesa moto moko to bango mibale ete basala to basala te eloko moko. Na likambo oyo etali mibeko ya libateli, zuzi akoki kopesa etinda ya libateli ya ntango mokuse, etinda ya libateli ya suka (sika ya kosambisa ya suka), to etinda ya boyokani (oyo mofundi mpe moto bafundi bandimi).

Foto to bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto: Na makambo oyo etali mibeko ya libateli, foto, video, filime, to kokotisa mongongo ya mofundi to ya moto mosusu ntango azali bolumbu to azosangisa nzoto to azali kosala lokola azali kosangisa nzoto, oyo moto bafundi akaboli na kozangaka ndingisa ya mofundi mpe na mokano ya kotungisa, koniokola, to kobangisa.

Kobatela ya ofele: Moto nyonso oyo andimi ye moko kobatela ntango nyonso to na mabaku mosusu mukolo moko na ndako ya mibange, oyo eyokani na ndenge oyo moto ya libota abatelaka ndeko na ye.

Kobengisa: Etinda oyo zuzi apesi, oyo ezali kosenga ete moto bafundi aya na tribinale na date mpe na ntango oyo batie.

Kobengisama: Etinda oyo zuzi apesi oyo ezali kosenga moto moko aya na tribinale na date mpe na ntango oyo batie.

Kobongola: Kosala mbongwana na makambo elobelami na etinda moko na lisengi ya moto moko, soki ndingisa epesami.

Kofunda: Kofunda ezali kotondisa mpe kotinda baformulaire to mikanda mpo na kobandisa likambo moko, to kosenga tribinale esala eloko mpo na likambo moko.

Kokosa mpo na kozwa mbongo: Kosalela lokuta, kobangisa, bopusi ya mabe, to makasi to banzela mosusu ya mabe mpo na kozwa eloko ya mukolo moko oyo basalisaka mpo na litomba ya moto mosusu.

Kolandana: Kozelisa lisambisi na lisengi ya kokoma ya moto moko to ya bato nyonso mibale oyo bazali kosamba. Zuzi pamba moto akoki kopesa kolandana.

Kolandela-landela moto: Makambo mibale (2) to mingi oyo moto bafundi asali oyo emonisi ete azali kolanda, azali kokengela, azali kobangisa, azali kotungisa, komikotisa na lopango, to kosolola na moto moko na mokano ya koniokola makasi to kopesa basusi na mofundi; kobangisa na kozokisa (mofundi to ndeko na ye); kobonga kobebisa to kosala na biloko; to kobongisa na kosala mabe, kopesa mpasi to koboma mbisi ya mofundi to oyo ezali na ndako na ye.

Kolongola: Mpo na kosukisa etinda ya libateli ya ntango mokuse to ya molai. Ntango mosusu tribinale esalelaka liloba “kosilisa” mpo na kolobela eloko moko wana.

Koluka kosangisa nzoto na makasi: Na makambo oyo etali mibeko ya libateli, koluka kosangisa nzoto nyonso na makasi na Moto ya Likambo 17-A ya Mibeko ya Sika ya Maine, na Biteni 251-261, ndakisa koluka kosangisa nzoto na makasi mpenza to kosimba moto na ndenge elongobani te mpo na kosangisa nzoto.

Koniokola: Komeka kozokisa to kozokisa to kosimba moto na ndenge ya mabe, etangami mpe koluka kosangisa nzoto na makasi; komeka kotia to kotia moto mosusu na bobangi ete okozokisa ye na kolengisaka ye, kotungisa ye to komonisa ye bwale; kotinda moto na makasi, na kobangisa to na kolengisa mpo asala eloko moko oyo azali na lotomo to makoki ya koboya kosala; kopekisa moto na nko nyonso ete atambola na kozangaka kosenga kondima na ye; koyebisa moto likambo moko ya mabe ya kosala, to ya kupusa ye na kosala, mobulu monene oyo ezali kotia bomoi ya moto na likama; mbala na mbala, mpe kozanga ntina ya solo, kolanda mofundi to kozala na to pene ya ndako na ye, ya eteyelo na ye, ya mombongo na ye, to ya mosala na ye; na boyebi nyonso, mpe na mokano ya kotungisa, koniokola to kobundisa, kobuka mobeko ya vie privé ya moto, kolakisa bafoto ya bolumbu ya mofundi to ya moto mosusu kozanga kondima na ye; to kokoma moombo ya kosangisa nzoto to boombo makasi ya kosangisa nzoto.

Kopesa mokanda: Kopesa mokanda ya leta na moto moko to kopesa ye mokanda ya lisengi ya moto mosusu mpo moto oyo azali kozwa mokanda mpe mikanda endimami na leta aya komimonisa.

Kopi ya solo: Kopi ya etinda to ya mokanda mosusu ya tribinale oyo ezali na: 1) tampo to signature ya greffier oyo endimisi ete mokanda wana ezali ya solo; 2) ndenge zuzi andimi ete greffier wana azali greffier ya tribinale wana mpe azali moto oyo abongi mpenza mpo na kosala

mokanda wana; mpe 3) ndenge greffier andimi lisusu ete zuzi oyo atie signature azali zuzi abongi mpe oyo salaka mosala wana, mpe moto abongi mpo na kosala mokanda yango. Na Maine, tobengaka yango ntango mosusu “ndakisa.”

Kosambisa: Tribinale ezali kosalama liboso ya zuzi, ndenge basalaka makambo soki bazali kosambisa moto

Kotungisa: Na kotalela mobeko ya libateli, makambo misato (3) to makambo mingi ya kobangisa, koswanisa, kobeta to koloba ete akobeta, oyo moto bafundi asali na likanisi ya kobangisa, ya kolengisa, to ya kobebisa biloko ya moto, mpe oyo epesi mpenza bobangi, ezali kolengisa, mpe ebebisi eloko ya moto; to kosala mbala moko likambo oyo ezali mbeba ya monene mpenza, to kozanga kotosa to kobebisa bantomo oyo mibeko epesi mofundi.

Kotungisama na makanisi: Kotungisama na bongo to na mayoki euti na kobanga, basoucis, minioko to bobangi.

Koyeba solo: Ndenge zuzi ayebaki likambo moko oyo ezali na bilembeteli.

Kozanga likama: Koboya likambo bafundi mpe kopesa mofundi nzela ya kofunda lisusu makambo moko wana ntango mosusu na mikolo ezali koya. Koboya na likama esengaka ete mofundi alobela makambo ya sika mpo na kofunda lisusu.

Likambo ya kofunda: Maloba oyo bakomi na mokanda mpo tribinale ebanda kotalela likambo moko. Formulaire *PA-001* basalelaka yango mpo na libateli na maye matali koniokola, mpe formulaire *PA-006* basalelaka yango mpo na libateli na maye matali kotungisama.

Likanisi: Mokanda ya kokoma oyo moto moko atindeli tribinale.

Lisalisi: Libateli oyo moto moko asengi to oyo zuzi alobi ete bapesa moto.

Mbeba ya monene mpenza: Na makambo oyo etali mobeko ya libateli na maye matali kotungisama, ezali ntango emonisami ete moto bafundi atosi te moko ya biteni ya Moto ya Likambo 17-A ya Mibeko ya Sika ya Maine. 201(koboma moto); 202 (mbeba monene ya koboma); 203 (koboma moto na nko te); 204 (kosalisa mpe kolendisira moto na komiboma); 207 (mobulu); 208 (mobulu ya makasi); 209 (kobangisa na koboma moto); 210 (kobangisa makasi); 210-A (kolandela-landela moto); 211 (komitia na likama na nko); 253 (koluka kosangisa nzoto na makasi); 301 (kokanga moto mpe kobomba ye); 302 (contrainte pénale); 303

(contrainte pénale euti na baboti); 506-A (kotungisa); 511 (kozanga kotosa vie privé); 511-A (kopanza bafoto ya nkuku mpe ya kosangisa nzoto); 556 (kosangisa nzoto na ndeko na yo); 802 (kozikisa ndako to motuka); 805 (kobuba ya makasi); 806 (kobuba); 852 (boombo makasi ya kosangisa nzoto); and 853 (boombo ya kosangisa nzoto).

Mobateli: Moto oyo mibeko epesa ndingisa mpe mokumba ya kobatela matomba ya moto mosusu. Mbala mingi moboti azalaka mobateli ya mwana to bana na ye. Mobateli ekoki mpe kozala moto to ebongiseli moko ya leta oyo batia na koyokana na mibeko mpo na matomba ya mwana to ya mukolo moko oyo azali na makoki te to ya mukolo moko oyo basalisaka.

Mofundi: Moto oyo afundi likambo moko.

Moto bafundi: Moto oyo bafundi ye na tribinale.

Moto to bato ya libota: Molongani na yo to molongani ya kala; moto oyo bazalaki na ye ndako moko to bozali na ye ndako moko; bato oyo baza to bazalaki kofanda esika moko; baboti ya mwana moko; mikolo oyo bafandi na ndako mpe bazali bandeko ya makila to mpo na libala; bana mike oyo bafandai na ndako ntango moto bafundi azali mukolo oyo afandaka na libota; to moto bozali to bazalaki kotalana mpo na libala to oyo bazalaki to bazali kosangisa nzoto na ye.

Moto to bato ya libota ya molai: Moto nyonso ya libota oyo bozali na ye makila moko, bosangani na libala, to bokomisa ye mwana.

Moto: Moto ya solo; moto oyo akeseni na mosala to ebongiseli.

Mukolo oyo azali na makoki te: Mukolo moko oyo bongo na ye ebeba na maladi ya mutu, kozanga kokanisa malam, maladi to eloko moko oyo esalaka ete akanga te malam ntina ya makambo to azala te na makoki ya kozwa to kolobela bikateli ya malam mpo na bango moko, to azokoka te koyangela ndako na ye moko.

Mukolo oyo basalisaka: Mukolo oyo azali kobela na nzoto to na mutu, maladi oyo ezali kokitisa mwa moke makoki na ye lokola mukolo ya kokokisa bamposa na ye ya mukolo na mukolo

Mukolo: Moto oyo azali na mbula 18 to koleka, to elenge oyo ayebi makambo mingi.

Mwana moke: Moto oyo akokisi nanu te mbula zomi na mwambe (18).

Ndai: Mokanda oyo moto akomi na bolingi na ye moko, atie maboko mpe alapi ndai.

Ya ntina te: Ndenge zuzi amonaka ete makambo oyo bafundelaki to mikanda mosusu ezali te na makambo ya solo mpe mokano na yango ezalaki ya kotungisa, kopesa soni to kowumisa.

Mpona boyeba kaka

BOBAKISI A — *Batribinale ya Bituka*

Soki oyebi te Tribinale ya Etuka nini ebongi mpo na likambo na yo, kende na: www.courts.maine.gov/maine_courts/findacourt/. Nimero TTY mpo na Batribinale nyonso ya Bituka ezali 711 Maine Relay.

AUGUSTA

1 Court Street, Suite 101,
Augusta, ME 04330
(207) 213-2800

BANGOR

78 Exchange Street,
Bangor, ME 04401
(207) 561-2300

BELFAST

103 Church Street,
Belfast, ME 04915
(207) 338-3107

BIDDEFORD

25 Adams Street,
Biddeford, ME 04005
(207) 283-1147

BRIDGTON

3 Chase Street, Suite 2,
Bridgton, ME 04009
(207) 647-3535

CALAIS

382 South Street, Suite B,
Calais, ME 04619
(207) 454-2055

CARIBOU

144 Sweden Street, Suite 104,
Caribou, ME 04736
(207) 493-3144

DOVER-FOXCROFT

159 East Main Street, Suite 21
Dover-Foxcroft, ME 04426
(207) 564-2240

ELLSWORTH

50 State Street, Suite 2,
Ellsworth, ME 04605
(207) 667-7141

FARMINGTON

129 Main Street, Suite 1,
Farmington, ME 04938
(207) 778-8200

FORT KENT

139 Market Street, Suite 101,
Fort Kent, ME 04743
(207) 834-5003

HOULTON

26 Court Street, Suite 201,
Houlton, ME 04730
(207) 532-2147

LEWISTON

Adresse ya Biro: 71 Lisbon Street,
Lewiston, ME 04240
(207) 795-4801

Adresse ya Poste:

P.O. Box 1345
Lewiston, ME 04243-1345

LINCOLN

52 Main Street,
Lincoln, ME 04457
(207) 794-8512

MACHIAS

Adrese ya Biro: 85 Court Street,
Machias, ME 04654
(207) 255-3044

Adrese ya Poste:
P.O. Box 526,
Machias, ME 04654-0526

MADAWASKA

Adrese ya Biro:
645 Main Street,
Madawaska, ME 04756
(207) 728-4700

Adrese ya Poste:
139 Market Street, Suite 101,
Fort Kent, ME 04743

MILLINOCKET

Adrese ya Biro:
207 Penobscot Avenue,
Millinocket, ME 04462
(207) 723-4786

Adrese ya Poste:
52 Main Street,
Lincoln, ME 04457

NEWPORT

12 Water Street,
Newport, ME 04953
(207) 368-5778

PORTLAND

205 Newbury Street,
Portland, ME 04101
(207) 822-4200

PRESQUE ISLE

27 Riverside Drive,
Presque Isle, ME 04769
(207) 764-2055

ROCKLAND

62 Union Street,
Rockland, ME 04841
(207) 596-2240

RUMFORD

145 Congress Street,
Rumford, ME 04276
(207) 364-7171

SKOWHEGAN

47 Court Street,
Skowhegan, ME 04976
(207) 474-9518

SOUTH PARIS

26 Western Avenue,
South Paris, ME 04281
(207) 743-8942

SPRINGVALE

447 Main Street,
Springvale, ME 04083
(207) 459-1400

WATERVILLE

18 Colby Street,
Waterville, ME 04901
(207) 873-2103

WEST BATH

101 New Meadows Road,
West Bath, ME 04530
(207) 442-0200

WISCASSET

Adrese ya Biro: 32 High Street,
Wiscasset, ME 04578
(207) 882-6363

Adrese ya Poste:
P.O. Box 249,
Wiscasset, ME 04578-0249

YORK

11 Chases Pond Road,
York, ME 03909
(207) 363-1230

Mpona boyeba kaka

BOBAKISI B — *Sheriffs' Offices*

Lokasa ya répertoire ya mokonzi ya bapolisi na site Internet ya eteni ya kosambisa ezali na ba liens oyo ezomema na basite Internet nyonso ya Biro ya Mokonzi ya Bapolisi. Tala:

www.courts.maine.gov/maine_courts/small_claims/sheriffs.

ANDROSCOGGIN

2 Turner Street,
Auburn, ME 04210
(207) 753-2500

AROOSTOOK

25 School Street, Suite 216,
Houlton, ME 04730
(207) 532-3471

CUMBERLAND

36 County Way,
Portland, ME 04102
(207) 774-1444

FRANKLIN

123 County Way,
Farmington, ME 04938
(207) 778-2680

HANCOCK

50 State Street, Suite 10,
Ellsworth, ME 04605
(207) 667-7575

KENNEBEC

125 State Street,
Augusta, ME 04330
(207) 623-3614

KNOX

301 Park Street,
Rockland, ME 04841
(207) 594-0429

LINCOLN

42 Bath Road, P.O. Box 611,
Wiscasset, ME 04578
(207) 882-6576

OXFORD

26 Western Avenue,
P.O. Box 179,
South Paris, ME 04281
(207) 743-9554

PENOBSCOT

85 Hammond Street,
Bangor, ME 04401
(207) 947-4585

PISCATAQUIS

52 Court Street,
Dover-Foxcroft, ME 04426
(207) 564-3304

SAGadahoc

752 High Street, P.O. Box 246,
Bath, ME 04530
(207) 443-8528

SOMERSET

131 E. Madison Road,
Madison, ME 04950
(207) 474-9591

WALDO

45 Congress Street,
Belfast, ME 04915
(207) 338-6786

WASHINGTON

83 Court Street,
Machias, ME 04654
(207) 255-4422

YORK

1 Layman Way,
Alfred, ME 04002
(207)324-1113

Mpona boyeba kaka

BOBAKISI C — *Basango ya Tina*

BISIKA YA KOLALA PO NA BIBOSONO

Eteni ya Kosambisa ya Maine esalaka nyonso ebongi mpo na kopesa bisika ya kolala mpe lalisali na misala mosusu na bibosono ya ofele mpo bazwa matomba na tribunale mpe misala na yango. Okoki kosolola na zuzi molobeli na yo mpo na kobongisa bisika ya kolala, to solola na Moto akambaka misala ya kokota na Tribunale na nimeru oyo 207-822-0718, TTY: Maine Relay 711, to accessibility@courts.maine.gov na bosengi na yo. Okoki mpe kosolola na biro ya greffier ya tribunale oyo bakosambisa likambo na yo. Okoki kozwa Formulaire ya Kosenga Esika ya Kolala mpo na Bibosono na site Internet ya Eteni ya Kosambisa na: www.courts.maine.gov/citizen_help/access_interp.

LOKOTA

Eteni ya Kosambisa ya Maine ezalaka na babongoli mpo na bato oyo bayebi lokota ya Angele malamau te (LEP) to oyo bayokaka te to bayokaka na mpasi ya ofele mpo bazwa matomba na tribunale mpe misala na yango. Eteni ya Kosambisa esengeli mpe kopesa babongoli ya lokota ya bilembo ya amerika bababa to bato bayokaka na mpasi oyo bayebi na tribunale soki basengi yango. Tosengi yo osolola na zuzi molobeli na yo mpo na bibongiseli ya kozwa mobongoli, to solola na Moto Oyo Ayebi Makambo ya Kosolola na 207-822-0703, TTY: Maine Relay 711, or interpreters@courts.maine.gov na bosengi, okoki mpe kosolola na biro ya greffier ya esika oyo bakosambisa likambo na yo. Okoki kozwa bansango mingi na maye matali lalisali mpo na kobongola na site Internet ya Eteni ya Kosambisa na: www.courts.maine.gov/maine_courts/admin/interpreters/.

KAKA MPO BOYEBA

Buku oyo esalisaka bato oyo bazali kosamba mpo na makambo ya libateli na maye matali koniokola mpe kotungisa, mpo bayeba malamau ndenge likambo ebandaka mpe ndenge likambo yango ezali kokende. Mpo na kotanga buku oyo malamau, tolobeli na mokuse mibeko ya tribunale mpe ndenge esalaka makambo.

Kokanisa te ete bansango oyo ezali na buku oyo ezali kolobela mibeko nyonso oyo bakoki kosalela mpo na likambo ya libateli. Soki ozali na mituna etali mobeko to ndenge tribunale esalaka makambo, tosenge yo otuna zuzi molobeli na yo to osenga lalisali ya moto ayebi mibeko.

MAKEBISI

Mpona boyeba kaka

MAKEBISI

Mpona boyeba kaka

Soki basali bazali komonisa yo mpasi, bazali koniokola, to bazali kotungisa yo mpe okanisi ete ozali mpenza na likama, benga 9-1-1.

Mpo na koyeba bato basalaka misala ya mbalakaka na esika ofandi, benga 2-1-1.

Lisanga ya misala ya ba zuzi molobeli ya Maine State Bar

1-800-860-1460 www.mainebar.org/page/AttorneyRequest

(25 \$ mbongo basengaka mpo na kosalisa moto na kozwa zuzi molobeli na ye moko; masolo ya miniti 30 ezali mpe na kati.)

Lisanga ya Maine mpo na kosilisa mobulu na ndako

1-866-83-4HELP www.mcedv.org

Lisanga ya Maine oyo etelemelaka kosangisa nzoto na makasi

1-800-871-7741 www.mecasa.org

Esika ya kosalisa bato oyo bayei kofanda bapaya na Maine

207-753-0061 www.ircofmaine.org

Misala ya mibeko mpo na mibange

1-800-750-5353 www.mainelse.org

Lisanga ya basi Wabanaki

1-844-7NATIVE www.wabanakiwomenscoalition.org

Bisika ya kopesa lisungi:

Micmac 207-551-3639

Maliseet 207-532-6401

Indian Township Passamaquoddy 207-214-1917

Boyokani ya kimia ya Passamaquoddy 1-877-853-2613

Ekolo Penobscot 207-631-4886

Tala mpe site internet ya lialisi na makambo ya mibeko Pine Tree mpo na libateli na maye matali koniokola

ptla.org/protection-abuse-maine-first-steps-frequently-asked-questions

Biro ya Misala ya Batribinale ya Eteni ya Kosambisa ya Maine

1 Court Street, Suite 301, Augusta, Maine 04330

www.courts.maine.gov